

12. FEJEZET

NEMZETKÖZI EGYÜTTMŰKÖDÉS A GAZDASÁGI KAPCSOLATOK TERÜLETÉN

12.1. BEVEZETÉS

Nem túlzás azt állítani, hogy a **szabad kereskedelem** a 21. század egyik legfontosabb globális jelentőségű kérdésévé vált. A szabadkereskedemárúkésszolgáltatások vámoktól és mennyiségi korlátozásoktól mentes kereskedelmét jelenti. A közelmúlt eseményei egy új fejezetet nyitottak a nemzetközi gazdasági kapcsolatokban és ezek a változások szükségessé tették a globális kormányzásról („*global governance*”), állami szuverenitásról és szabályozói autonómiáról alkotott alapfogalmainak újragondolását.¹

A szabadkereskedelem

A szabad kereskedem áruk és szolgáltatások vámoktól és mennyiségi korlátozásoktól mentes kereskedelmét jelenti.

A világkereskedelem elmúlt időszaka egy nagyon **speciális politikai és társadalmi kontextust** teremtett a napjainkban tapasztalt szabadkereskedelmi „bumm” számára.

Egyrészt, a Kereskedelmi Világszervezet (WTO) legutóbbi tárgyalási fordulójának („*round*”) kudarca azt sugallja, hogy a globális kereskedelemben a **multilateralizmus elérte a határait**, és mindez a szabadkereskedelem-párti államokat a bilateralizmus (vagy korlátozott multilateralizmus) irányába terelte. Továbbá, míg néhány állam a protekcionizmus eszközéhez nyúlt, mások a szabad kereskedelmet a gazdasági válságból való kilábalás egyik eszközének tekintették. A protekcionizmus a helyi gazdaságot a külföldi versenynyomástól védő állami intézkedések és törekvések gyűjtőfogalma. Gyakran használják olyan állami intézkedések megjelölésére, amelyeket ugyan látszólag valamilyen közérdekű cél motivál, azonban valós céljuk a helyi gazdaság védelme.

A protekcionizmus

A protekcionizmus a helyi gazdaságot a külföldi versenynyomástól védő állami intézkedések és törekvések gyűjtőfogalma. Gyakran használják olyan állami intézkedések megjelölésére, amelyeket ugyan látszólag valamilyen közérdekű cél motivál, azonban valós céljuk a helyi gazdaság védelme.

Mindez pedig a szabadkereskedelmi egyezmények egy új generációját hívta életre, úgy mint a tárgyalás alatt lévő Transzatlanti Kereskedelmi és Beruházási Partnerség, („*Transatlantic Trade and Investment Partnership*”, TTIP), a Transz-Csendes-óceáni Partnerség („*Trans-Pacific Partnership*”, TPP), amelyet az Egyesült Államok kilépése miatt Átfogó és Progresszív Transz-Csendes-óceáni Partnerség („*Comprehensive and Progressive Agreement for Trans-Pacific Partnership*”, CPTPP) néven kötöttek újra a felek 2018 márciusában, az EU és Kanada között létrejött Átfogó Gazdasági és Kereskedelmi Megállapodás („*EU-Canada Comprehensive Economic and Trade Agreement*”, CETA),² a 2017

¹ A hagyományos értelemben vett szuverenitás eróziója természetesen már régóta elkezdődött. Lásd pl. JACKSON 2006, 57-58. o.

² A CETA 2017. szeptember 21-én lépett hatályba. Council Decision (EU) 2017/38 of 28 October 2016 on the provisional application of the Comprehensive Economic and Trade Agreement (CETA) between Canada, of the one part, and the European

decemberében véglegesített EU-Japán Gazdasági Partnerségi Megállapodás („*EU-Japan Economic Partnership Agreement*”, JEFTA),³ valamint a Szolgáltatáskereskedelmi Megállapodás („*Trade in Services Agreement*”, TiSA), amely egy területileg korlátozott többoldalú egyezmény.

Másrészt, úgy tűnik, hogy a globális kereskedelmi rendszer, a kereskedelmi korlátok minimalizálásával, betöltötte küldetését⁴, és a **világkereskedelem hangsúlya** a hagyományos kereskedelemkorlátozásokról **áttevődött** a látszólagosan nem diszkriminatív szabályozási korlátozásokra, valamint más kereskedelmi tárgykörökre, úgy, mint szolgáltatások, technológia és tőke. Figyelembe kell venni, hogy a legutóbbi időszakban a szabályozás társadalmi szerepe általánosságban felerősödött, és napjainkban piaci jelentősége összehasonlíthatatlanul nagyobb, mint korábban volt, amikor a nemzetközi gazdasági kapcsolatok jogának elvei kifejlődtek.

A jelen fejezet két kérdést vizsgál. Egyrészt, bemutatja a nemzetközi kereskedelem globális együttműködési rezsimje keretében megvalósult együttműködés eredményeit és az állami kereskedelem-szabályozásra vonatkozóan ezekből fakadó korlátokat. Másrészt, bemutatja az újgenerációs szabadkereskedelmi egyezmények főbb jellemzőit. A hagyományos **szabadkereskedelmi egyezmények** elsődleges célja a tagállamok közötti vámok és mennyiségi korlátozások eltörlése volt. Az **új generációs szabadkereskedelmi egyezmények** ezen felül a kereskedelem súrlódásmentességét is biztosítani kívánják különböző szabályozói akadályok leküzdésével. A tagállamok azonban mindkét esetben megőrzik a külállamokra vonatkozó kereskedelem-politikával kapcsolatos szabadságukat. Ezzel szemben **vámunió** esetén a tagállamok nemcsak eltörlik egymás között a vámokat és mennyiségi korlátozásokat, de egyúttal a külállamokkal szemben egységes vámokat és mennyiségi korlátozásokat alkalmaznak.

A hagyományos és az új generációs szabadkereskedelmi egyezmények

A hagyományos **szabadkereskedelmi egyezmények** elsődleges célja a tagállamok közötti vámok és mennyiségi korlátozások eltörlése volt. Az **új generációs szabadkereskedelmi egyezmények** ezen felül a kereskedelem súrlódásmentességét is biztosítani kívánják különböző szabályozói akadályok leküzdésével. A tagállamok azonban mindkét esetben megőrzik a külállamokra vonatkozó kereskedelem-politikával kapcsolatos szabadságukat. Ezzel szemben **vámunió** esetén a tagállamok nemcsak eltörlik egymás között a vámokat és mennyiségi korlátozásokat, de egyúttal a külállamokkal szemben egységes vámokat és mennyiségi korlátozásokat alkalmaznak.

12.2. A VILÁGKERESKEDELEM ÁTFOGÓ LIBERALIZÁLÁSA

A világkereskedelem jelenkori története az 1947-es Általános Vám- és Kereskedelmi Egyezménnyel kezdődött (GATT '47), és a **Kereskedelmi Világszervezet 1994-es** megalakításával teljesedett ki. Ebben az időszakban a világkereskedelem robbanásszerű változásokon ment át. A GATT '47 eredetileg a piacgazdasági rendszert követő államok számára jelentett együttműködési platformot, és azt a szocialista tömb országai elutasították.⁵ A kommunizmus összeomlását követően a WTO tagsága azonban

Union and its Member States, of the other part. OJ L 11, 14.1.2017, p. 1080-1081. Press Release: EU-Canada trade agreement enters into force (20 September 2017) <http://trade.ec.europa.eu/doclib/press/index.cfm?id=1723>.

³ A JEFTA jelenleg az Európai Parlament és a tagállamok jóváhagyására vár. Press Release: EU and Japan finalise Economic Partnership Agreement (8 December 2017) <http://trade.ec.europa.eu/doclib/press/index.cfm?id=1767>

⁴ Lásd pl.: Factsheet on Trade in goods and customs duties in TTIP http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2015/january/tradoc_152998.1%20Trade%20in%20goods%20and%20customs%20tariffs.pdf

⁵ Csehszlovákia és Kuba kivételével, amelyek alapító államok voltak, és maradtak a kommunista hatalomátvételt követően is. Kína szintén alapító állam volt, azonban később kilépett a kommunista párt hatalomátvételét követően. Érdekes módon a

jelentős mértékben kibővült, és napjainkra a WTO szabályai lényegében univerzális hatályúvá váltak. Kína és Oroszország csatlakozásával a WTO lett az egyetlen globális kereskedelmi rendszer. Szemben a GATT '47-tel, amelyet 23 ország alapított, a WTO jelenleg több mint 160 taggal rendelkezik. Kína 2001-es és Oroszország 2012-csatlakozásával a WTO a **világkereskedelem univerzális szervezetévé vált**: tagállamai jelenleg lefedik a világ GDP-jének 96,4%-át.

A WTO-jog jelentős mértékben korlátozza a tagállamokat a hagyományos kereskedelemkorlátozó eszközök használatában. A **menntiségi korlátozások** (kvótákat) szinte teljes mértékben tiltja, míg a vámokat jelentős mértékben korlátok közé szorította. A GATT '47 általánosságban megtiltotta a mennyiségi korlátozások alkalmazását⁶, és a tagállamokat arra kényszerítette, hogy mennyiségi korlátozásaikat vámokká alakítsák („*tarification*”). Emellett létrehozott egy rendszert, amelynek keretében a tagállamok **kötött vámtételek** („*bound tariffs*”) formájában a saját vámtarifáikkal kapcsolatban kötelező érvényű vállalásokat tettek („*tariff-bindings*”). Ezek kötelező jelleggel maximálták az adott tagállam által alkalmazható vámokat.

A GATT '47-tel fémjelzett éra **látványos vámtarifa-csökkenést** eredményezett. Az 1947 előtti 20-30%-os átlagos vámtarifa⁷ jelentős mértékben csökkent. A WTO 2007-es világkereskedelmi jelentése („*2007 World Trade Report*”) szerint a fejlett országokban az ipari termékek átlagos vámtarifája 4% alá csökkent.⁸ Az UNCTAD 2013-as *Key Statistics and Trends in Trade Policy* c. kimutatása szerint 2012-ben az átlagos ténylegesen alkalmazott vám a fejlett országokban 1%, míg a fejlődő országokban 4-10% között volt.⁹ Ami a vámterhek eloszlását illeti: a termékek mintegy 40%-a vámentes, míg 10%-uk vonatkozásában érvényesül 10%-ot meghaladó vámtétel.¹⁰ Az EU-USA relációban, a termékek több mint fele vámentes, míg a másik felét 1-3%-tól 30%-ig terjedő vámtarifa terheli (mint pl. ruházati termékek és cipők esetén). A gépkocsikra vonatkozó EU-s vámtarifa 10%, az USA-ban a vasúti kocsikat 14%-os vám terheli. Rendkívül ritka esetekben a vám meghaladja magának a terméknek az értékét: az USA nyersdohánnyal szemben 350%-os, a földimogyoróval szemben 130%-os vámot vet ki.¹¹ Mindez azt jelenti, hogy a fejlett országokban a vámok csak néhány termék kategóriában jelentenek lényeges kereskedelmi korlátot.

Az általános vámcökkentéssel párhuzamosan a jogilag kötött vámmaximumok: kötött vámtételek („*bound tariffs*”, „*tariff-bindings*”) is hasonló csökkenésen mentek keresztül. Ezek a csökkentések az ún. világkereskedelmi **tárgyalási fordulók** („*rounds*”) születtek, amelyek számára a GATT '47 platformot jelentett. A GATT '47 II. cikke ezeket a vállalásokat nemzetközi jogilag kötelezővé teszi. A tagállamok képviselői két listával érkeztek ezekre a tárgyalási fordulókra: egy igénylistával („*request list*”) és egy ajánlati listával („*offer list*”), és megpróbálták az exportpiacaikat képviselő államokat meggyőzni, hogy vállaljanak alacsonyabb vámot az igénylistán szereplő termékekkel kapcsolatban, cserébe az ajánlati listán szereplő felajánlásokért. Mivel a kétoldalú megoldásokat és engedményeket a GATT I. cikkében található legnagyobb kedvezményes elbánás elve (MFN) kizárta, a tagállamok nem diszkriminálhattak egymás között. Ha egy tagállam csökkenti az egyik állam termékének vámtételét, ez a csökkentés azonnal és feltétlenül alkalma-

visszavonó nyilatkozatot nem a Kínai Népköztársaság tette, hanem a Tajvanra menekült *Kuo Min Tang* által irányított Kínai Köztársaság. HSIAO 1994, 433-434. o.

⁶ GATT XI. cikk

⁷ WTO (2007) *World Trade Report: Six Decades of Multilateral Cooperation, What Have we Learnt?* Geneva: WTO. 207. o. https://www.wto.org/english/res_e/booksp_e/anrep_e/world_trade_report07_e.pdf Vö. Bown – Irwin 2015. (Számítása szerint 1947-ben az átlagos vámtarifa 22% volt).

⁸ WTO (2007) *World Trade Report: Six Decades of Multilateral Cooperation, What Have we Learnt?* Geneva: WTO. XXXI. o. Az Uruguay-i Forduló után az akkori EU, Japán és az USA kötött vámtételeinek súlyozott átlaga 3,1% volt; az EU esetén ez 3,6%, Japán esetén 1,7% és az USA esetén 3,5% volt. Uo. 209. o.

⁹ UNCTAD, *Key Statistics and Trends in Trade Policy* United Nations, New York and Geneva, 2013. 5. o.

¹⁰ Uo. 7. o.

¹¹ Factsheet on Trade in goods and customs duties in TTIP http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2015/january/tradoc_152998.1%20Trade%20in%20goods%20and%20customs%20tariffs.pdf

zandó az összes tagállamból származó termékre. Bár a vámtétel csökkentésére vonatkozó ígéretek jogi értelemben nem kétoldalú megállapodásokon alapultak, azok mögött *quid pro quo* logika mentén működő kölcsönös gazdasági előnyök és érdekek húzódtak meg. Egy tagállam jellemzően azért csökkentette az egyik termék vámtételét, mert más tagállamok egy olyan termék vámtételének csökkentését vállalták, amelyeket az előző tagállam exportált. Ezt a visszerhességet tükrözi vissza a GATT II. cikkében, amely úgy rendelkezik, hogy a vámtételek csökkentésével (maximálásával) kapcsolatos vállalások kötelezőek, egyoldalúan nem vonhatóak vissza, kivéve, ha az érintett tagállamokat megfelelően kompenzálják.

A WTO tagok vámtarifával kapcsolatos vállalásait a WTO megalapításakor megalkotott GATT 1994 egyik melléklete tartalmazza (a GATT 1994 inkorporálta a GATT '47-et, tehát tulajdonképpen ugyanarról a szabályanyagról van szó). Az 1986 és 1994 között zajló Uruguay-i Forduló („*Uruguay Round*”) rendkívül sikeres volt a vállalások körének kiterjesztésében, tehát azon termékek körének növelésében, amelyekre vámtétel-maximummal kapcsolatos vállalások vonatkoznak („*binding coverage*”). A fejlett országok termékeinek 99%-a ilyen kötöttség alá esik. Az átalakuló gazdaságokban („*transition economies*”) ez a lefedettség 73%-ról 98%-ra nőtt. Hasonló tendencia figyelhető meg a fejlődő országok vonatkozásában, ahol a kötött vámtételekkel való lefedettség 21%-ról 73%-ra nőtt.¹² A kötött vámtételek (is) jelentős mértékben csökkentek, noha a fejlődő országokban továbbra is magasak maradtak.

A világ 10 legnagyobb gazdasága (amelyek a világ GDP-jének 80%-át teszik ki)¹³, India kivételével, szinte teljes **lefedettséggel** rendelkezik a vámtarifa-vállalások tekintetében, és kötött vámtételeik kifejezetten alacsonyak. A világ első három legnagyobb gazdaságában (EU, Japán és USA, amelyek a világ GDP-jének 52%-át képviselik) az egyszerű átlagos vámtarifa kevesebb, mint 5%.

	Kötött vámtételek lefedettsége	Kötött vámtarifák egyszerű átlaga	Egyszerű átlagos, MFN alapján, ténylegesen alkalmazott vámtarifa	Kötött vámtarifák egyszerű átlaga nem-mezőgazdasági termékek esetén	Egyszerű átlagos, MFN alapján, ténylegesen alkalmazott vámtarifa nem-mezőgazdasági termékek esetén
Ausztrália	97,05	9,95	2.52	10.96	2.75
Brazília	100	31,36	13.53	30.75	14.12
Kanada	99,7	6,52	4.08	5.17	2.16

¹² WTO (2007) *World Trade Report: Six Decades of Multilateral Cooperation, What Have we Learnt?* Geneva: WTO. 221. o.

¹³ Az IMF 2017-es GDP adatai alapján (current prices, U.S. dollars) <http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2018/01/weodata/index.aspx>.

Ország	GDP
Ausztrália	1,379.548
Brazília	2,054.969
Kanada	1,652.412
Kína	12,014.61
EU	17,308.862
India	2,611.012
Japán	4,872.135
Oroszország	1,527.469
Dél-Korea	1,538.03
USA	19,390.6
Összesen	64,349.647
Világ összes	79,865.481

	Kötött vám tételek lefedettsége	Kötött vámtarifák egyszerű átlaga	Egyszerű átlagos, MFN alapján, ténylegesen alkalmazott vámtarifa	Kötött vámtarifák egyszerű átlaga nem-mezőgazdasági termékek esetén	Egyszerű átlagos, MFN alapján, ténylegesen alkalmazott vámtarifa nem-mezőgazdasági termékek esetén
Kína	100	10	9.92	9.13	8.98
EU	100	4,97	5.16	3.94	4.19
India	74,42	48,47	13.39	34.52	10.17
Japán	99,66	4,49	4.03	2.51	2.51
Oroszország	100	7,58	7.15	7.06	6.51
Dél-Korea	94,89	16,47	13.90	9.83	6.76
USA	99,94	3,43	3.48	3.22	3.20

Forrás: WTO, 2016-os adatok¹⁴

Hozzá kell tenni, hogy a ténylegesen alkalmazott vámok általánosan lényegesen a kötött vámtétel alatt maradnak, ami időnként nagyon jelentős különbségeket eredményezhet olyan államok esetén, amelyek kötött vámtételei magasak. Például India kötött vámtételei különösen magasak (átlagban 48,47%), azonban ténylegesen alkalmazott vámtételeinek átlaga (13,39%) alacsonyabb, mint Brazília (13,53%) és Dél-Korea (13,9%) átlagos ténylegesen alkalmazott vámtétele, noha ebben a két országban az átlagos kötött vámtétel egyébként alacsonyabb (31,36% és 16,47%). Érdekes módon, Kína és Oroszország, noha fejlődő országok, alacsony kötött vámtételekkel rendelkeznek (átlagban: 10% és 7,58%), és ténylegesen alkalmazott vámtételeik nagyon közel vannak a jogi vállalásaik által lehetővé tett maximumhoz (9,92% és 7,15%).

A hagyományos kereskedelemkorlátozó intézkedések

A **hagyományos kereskedelemkorlátozó intézkedések** a vámok és a mennyiségi korlátozások.

A fenti számok jól mutatják, hogy a nemzetközi kereskedelemben a **tradicionális kereskedelemkorlátozó intézkedések** relevanciája jelentős mértékben visszaszorult, sőt, azt mondhatjuk, hogy ezek már nem meghatározó tényezők. A **hagyományos kereskedelemkorlátozó intézkedések** a vámok és a mennyiségi korlátozások. A mennyiségi korlátozásokat már a GATT '47 is tiltotta, míg a vámtarifákat a tagállamok fokozatosan csökkentették, azok maximumát rögzítve. A fejlett országok kötött vámtételei nagyon alacsonyak, különösen a nem mezőgazdasági termékek tekintetében (Ausztrália kivételével, amelynek a mezőgazdasági termékek tekintetében az átlagos kötött vámtétele 3,44%, míg a nem-mezőgazdasági termékek tekintetében 10,96%). Ennek az a következménye, hogy a fejlett országokban a vámok általában vett súlya nagyon jelentősen csökkent (noha azok továbbra is relevánsak a mezőgazdaságban és meghatározott gazdasági szektorokban), és így a termékek szűk körére korlátozódott a fejlett országok azon lehetősége, hogy diszkrecionális módon használják a vámokat az import visszavetésére. Ugyanakkor, a fejlődő országok, ott ahol a ténylegesen alkalmazott, és a kötött vámtételek közötti különbség jelentős, továbbra is érdemben élhetnek ezzel a kereskedelempolitikai lehetőséggel. Ezen országok világgazdasági súlya azonban igencsak kicsi.

¹⁴ WTO, International Trade and Market Access Data https://www.wto.org/english/res_e/statis_e/statis_bis_e.htm?solution=WTO&path=/Dashboards/MAPS&file=Tariff.wcdf&bookmarkState={%22impl%22:%22client%22,%22params%22:{%22langParam%22:%22en%22}}

Érdemes megjegyezni, hogy a **legnagyobb kedvezményes elbánás elvére** tekintettel, amely tiltja a WTO tagállamok közötti diszkriminációt, a vámok nem célozhatnak meghatározott tagállamból származó termékeket. Egy fejlett ország nem emelheti meg a vámtételét kizárólag a fejlődő országokból beáramló termékekkel szemben, csak az adott termék vámtételét emelheti általában (a nem WTO tagok természetesen nem élvezik a legnagyobb kedvezményes elbánás elvének előnyeit). Tegyük fel, hogy az Egyesült Államok kormánya szeretné megvédeni az amerikai gépkocsigyártókat a német import gépkocsik által támasztott versenytől. Ebben a helyzetben nem vehet ki magasabb vámot csak az Európai Unióból származó gépkocsikra, még kevésbé a német gépkocsikra, hanem a gépkocsikra vonatkozó amerikai vámot kell általánosságban növelnie, ami hátrányosan fogja érinteni például a japán gépkocsigyártókat is.

A fentihez hasonló megoldás érvényesül a **szolgáltatáskereskedelem** tekintetében. Az Általános Egyezmény a Szolgáltatások Kereskedelméről (GATS) alkalmazásában két kötelezettség egy tagállamra csak külön vállalás esetén alkalmazandó: piacra jutás (GATS XVI. cikk) és nemzeti elbánás (GATS XVII. cikk). Ezeket a vállalásokat a tagállamok az egyes szektorok vonatkozásában tették meg, szektorális vállalásaik összegzését az ún. kötelezettségvállalási táblázat („*Schedule of Commitments*”) tartalmazza. Egy adott tagállam kötelezettségvállalási táblázata gazdasági szektoronként rögzíti, hogy az adott tagállam erre az iparágra vonatkozóan vállalta-e a piacra jutás, illetve a nemzeti elbánás elvének érvényre juttatását, illetve azt a négy szolgáltatási mód közül melyik vonatkozásában vállalta, valamint tartalmazza az adott tagállam által a vállalás megtételekor megállapított korlátozásokat, megkötéseket. A GATS Egyezmény négy szolgáltatási formát különböztet meg. Az első eset a határon átnyúló szolgáltatás („*cross-border supply*”), amikor az egyik tagállam területéről valamely másik tagállam területére vonatkozóan nyújtanak szolgáltatást. A második esetet a külföldön történő fogyasztás („*consumption abroad*”) jelenti, amikor az egyik tagállam területén egy másik tagállam fogyasztója részére nyújtanak szolgáltatást. A harmadik eset a kereskedelmi jelenlét („*commercial presence*”) öleli fel: ilyenkor a szolgáltatás nyújtására egy adott tagállam szolgáltatója által, valamely másik tagállam területén lévő üzleti jelenlétén keresztül kerül sor. A negyedik esetet a fizikai jelenlét vagy a természetes személyek jelenléte („*presence of a natural person*”) jelenti: ilyenkor a szolgáltatásnyújtás egy adott tagállam szolgáltatója által, valamely másik tagállam területén természetes személyek jelenlétén keresztül valósul meg. A kötött vámtételekhez hasonlóan, a szolgáltatás-kereskedelemmel kapcsolatos vállalások sem vonhatóak vissza egyoldalúan, kivéve, ha az érintett tagállamokat kártalanítják.¹⁵

12.3. ÚJGENERÁCIÓS SZABADKERESKEDELMI EGYEZMÉNYEK

A szabadkereskedelmi egyezmények új generációja (pl. TTIP, TPP, CETA, TiSA) nemcsak a vámokat és a mennyiségi korlátozásokat törli el (ahogy azt a régimódi megállapodások tették), hanem ténylegesen **felnyitja a nemzeti (szabályozási) szuverenitást a nemzetközi kormányzás előtt**, újraformálja a szabályozói autonómiát és nemzetköziesít egyes nemzeti hatásköröket, ami nagyon súlyos (demokratikus) legitimációs kérdéseket vet fel. Az újgenerációs szabadkereskedelmi egyezmények a kereskedelem teljes spektrumát lefedik (árúk, szolgáltatások, technológia, tőke stb.), és ambiciózus módon nemcsak a hagyományos kereskedelmi korlátok (vámok és kvóták) lebontásával foglalkoznak, hanem, átfogó módon, minden kereskedelmekorlátozást és gazdasági relevanciával rendelkező állami cselekvést érintenek (pl. szabályozási eltérések, közbeszerzés, bizonyos alapjogi kérdések).

A fenti politikai és társadalmi tényezők elege **új korszakot nyitott a regionális gazdasági integrációk jogában**, amelyben a nemzetközi szabályozás jelentős mértékben behatol a nemzeti szabályozói szuverenitásba és alapjaiban formálja át annak fogalmi sarokköveit szükségessé téve a gazdasági kap-

¹⁵ GATS XXI. cikk GATS. Erre került sor pl. a *US Gambling* ügyben. Wohl 2009, 133-134. o.

csolatokról, a szuverenitásról és a demokratikus döntéshozatalról alkotott fogalmaink újragondolását. Egyrészt, az újgenerációs szabadkereskedelmi egyezmények mély társadalmi gyökerekkel rendelkező szabályozási korlátozásokat érintenek, amelyek szorosan kapcsolódnak a nemzeti szabályozási autonómiához, ezáltal jelentős hatáskör-átrendeződést eredményezve a szuverén államtól a nemzetközi kormányzás irányába. Radikális vélemény szerint „[e]zek a megállapodások nem szokásos kereskedelmi ügyletek; kérdéseket vetnek fel a független nemzetek politikai jövőjét, a szuverenitást, a demokráciát, és az önrendelkezést és mindenek fölött az emberek azon jogát illetően, hogy tudják, mit tesz a kormányzatuk.”¹⁶ Másrészt, míg a szabad kereskedelem túlzott előmozdítására tett erőfeszítések elnyomhatják a helyi közérdeken alapuló legitím szabályozási megfontolásokat és a szabad kereskedelmet szabályozatlan kereskedelemként jeleníthetik meg, ezáltal erodálva annak legitimitását,¹⁷ a látszólagosan nem diszkriminatív szabályozást helyi gazdasági érdekcsoportok gyakran használják a külföldi termékek és szolgáltatások kizárására.

12.3.1. SZABAD KERESKEDELEM, NEMZETI ÉRDEK ÉS NEMZETKÖZI KORMÁNYZÁS

A világ szabadkereskedelmi rendszerei, akárcsak a Kereskedelmi Világszervezet (WTO), megengedik a tagállamok számára a **kereskedelem korlátozását** abban az esetben, ha arra valamilyen helyi legitím cél érdekében kerül sor. Az államok a szabad kereskedelmet és versenyt korlátozó módon fogadhatnak el szabványokat, alakíthatnak ki adószabályokat, vethetnek ki közszolgáltatási kötelezettségeket a vállalkozásokra, vagy tarthatnak fenn monopóliumokat. Mivel a szabályozási keretek tág és képlékeny fogalmakat tartalmaznak, a tagállamok pedig széleskörű mérlegelési jogkört élveznek, a jog alkalmazása egy, a gazdasági, társadalmi és jogi megfontolásokat vegyítő társadalmi és mentális folyamattá válik.

A világ szabadkereskedelmi rendszereiben, többek között, egy közös van: tiltják, hogy a tagállamok korlátozzák a szabad kereskedelmet/versenyt, és megengedik ezt a számukra abban az esetben, ha a korlátozásra valamilyen **helyi legitím cél** érdekében kerül sor. Az egyes rendszerekben a jogalkalmazók hasonló problémákkal szembesülnek, hasonló, sőt, néha ugyanolyan ügyekben kell dönteniük.

Eltérések figyelhetőek meg az egyes rendszerek között atekintetben, hogy egyáltalán **mit tekintenek kereskedelem-korlátozásnak**. Ebben a vonatkozásban az EU belső piacának joga igencsak szigorú: a nem diszkriminatív intézkedéseket is tiltja, amennyiben azok a kereskedelmet korlátozzák. Más szóval: az import termékek (szolgáltatások, befektetések stb.) piachoz való hozzáférését korlátozó tagállami intézkedések, főszabály szerint, annak ellenére tiltottak, hogy ezek az intézkedések egyébként ugyanúgy korlátozzák az import és a belföldi termékek, szolgáltatások, befektetések stb. piacra lépését. Ebből kifolyólag egy tagállami intézkedés annak ellenére sértheti a szabad mozgás jogát, hogy egyébként semmilyen protekcionista törekvés nem húzódik meg mögötte. Ezzel szemben az ausztrál belső piac szabályozása a protekcionista intézkedések tilalmára épül, és többnyire a diszkriminatív intézkedések minősülnek protekcionistainak (a diszkrimináció lehet kifejezett vagy tényleges). Ha a tagállami törvénynek az a valódi célja, hogy meghatározzon egy termék- vagy szolgáltatási szabványt, vagy valamilyen kereskedelmi tevékenységre vonatkozó normát, akkor az általában nem protekcionizmuson nyugszik, és nem sérti az ausztrál alkotmány 92. cikkében található szabadkereskedelmi klauzulát.¹⁸ Az Egyesült Államok alvó kereskedelmi klauzulája („*dormant commerce clause*”) alapján kialakult joggyakorlat alapján, bár a nem diszkriminatív, azonban az államközi kereskedelemre hátrányos intézkedések is beleütközhetnek az alkotmányos tilalomba, amennyiben a helyi közérdekek képest egyértelműen túlzott mértékben korlátozzák az államközi kereskedelmet, a nem diszkriminatív intézkedések esetén az államok nagyon széleskörű mérlegelési jogkört élveznek,¹⁹ és a bírósági kont-

¹⁶ KELSEY 2010, back cover.

¹⁷ Lásd pl.: KELSEY 2012, 1719. o.

¹⁸ *Cole v Whitfield* [1988] HCA 18; (1988) 165 CLR 360, 2 May 1988.

¹⁹ *Pike v. Bruce Church, Inc.*, 397 U.S. 137 (1970).

roll hálóján alapvetően a diszkriminatív intézkedések akadnak fenn.²⁰ A bíróság az egyenlő elbánás követelményét teljesítő állami intézkedéseket csak kivételesen minősíti alkotmányellenesnek.

Ha megállapítást nyer, hogy az állami intézkedés kereskedelemkorlátozóan minősül, fenntartható lehet, amennyiben azt a **helyi közérdek indokolja** (legitim célja van) és **arányos**. Az arányosság követelményének érvényesülése összetett vizsgálatot igényel, mivel itt eltérő fajú értékek összeméréséről van szó: egyrészt a szabad kereskedelem, másrészt valamilyen legitim helyi cél (közegészségügy, közérkölc, környezetvédelem stb.). Az eltérő fajú értékek összemérése azonban alapvetően politikai és nem jogi kérdés, így a bíróságok számára nehezen kezelhető.

A kérdés vizsgálatára az egyes rendszerek eltérő megoldásokat alakítottak ki, amelyek **eltérő intenzitással avatkoznak be az államok mérlegelésébe**. Ebből a szempontból az Európai Bíróság gyakorlata igencsak beavatkozóan tűnik: a Bíróság nem retten vissza attól, hogy a helyi legitim célok előmozdítását összemérje a szabad mozgás korlátozásával. Ehhez képest az amerikai Legfelsőbb Bíróság, bár megnevezése szerint valóban végez mérlegelést (összeméri a két különböző fajtájú értéket), a tapasztalat azt mutatja, hogy a nem diszkriminatív intézkedések esetén, amennyiben az állam fel tud mutatni egy meggyőzőnek tűnő indokot a korlátozás bevezetésére, a korlátozást a bíróság jó eséllyel el fogja fogadni, tekintettel az államok által élvezett széleskörű mérlegelési jogra. Ugyanakkor, a diszkriminatív intézkedéseket az amerikai bíróság majdhogynem *per se* jogellenesnek tekinti, így bár elviekben ezek esetén is van lehetőség a közérdekekkel történő indokolásra, csekély az esélye annak, hogy ez átmegy a bírósági szűrőn. A legmegengedőbb a WTO-jog megoldása, ami nem meglepő, tekintettel arra, hogy a WTO a nemzetközi közjog normáin alapuló globális rendszer, szemben az Egyesült Államok belső jogának részét képező alvó kereskedelmi klauzulával és a *sui generis* jellemzőkkel rendelkező EU-joggal. A WTO-jogban ugyanis a helyi közérdekre történő hivatkozás során alkalmazott elemzést nem arányossági vizsgálatnak, hanem a kevésbé korlátozó alternatíva utáni kutakodásnak hívja. Itt a releváns kérdés az, hogy az adott cél elérése érdekében rendelkezésre áll-e hasonlóan hatékony, azonban a kereskedelmet kevésbé korlátozó alternatíva.

A legszemléletesebben egy **példán keresztül** lehetne bemutatni az arányossági vizsgálat működését. Az Egyesült Államokban klórt használnak a levágott csirkék fertőtlenítésére. Ennek eredményeként, minden erőfeszítés ellenére, a későbbiekben az emberi fogyasztásra kerülő csirkékben marad egy kisebb mennyiségű klór, amely a hús elfogyasztásával az emberi szervezetbe kerül. Az ilyen típusú termékek forgalmazásának korlátozása mind közegészségügyi, mind fogyasztóvédelmi szempontokkal indokolható. Az állami beavatkozás intenzitásától függően, három szabályozási opció azonosítható. Egyrészt, az állam dönthet úgy, hogy nem szabályozza ezeket a termékeket. Ez esetben 30 milliós európai kereskedelem valósul meg, míg ennek eredményeként évente egymillió fogyasztó vásárol tudtán kívül klórral fertőtlenített csirkét. Másrészt, az állam dönthet a termék teljes körű betiltása mellett. Ez esetben mind a kereskedelem értéke, mind a megtévesztett fogyasztók száma nullára csökken. Harmadrészt, köztes megoldásként, az állam megkövetelheti, hogy a terméken tájékoztató elhelyezésével jelezzék a fogyasztók számára: a terméket klórral fertőtlenítették és ennek egészségügyi hatásai lehetnek. Ebben az esetben 10 milliós európai kereskedelem valósul meg, azonban lesz évente 100.000 fogyasztó, aki nem olvassa el a tájékoztatást, és így abban a hiszemben veszi meg a terméket, hogy az nem tartalmaz klórt (ennek tudatában pedig a terméket nem venné meg).

Ha összehasonlítjuk a három szabályozói hozzáállást, azt látjuk, hogy bár a címkézés a teljes tilomnál kevésbé korlátozó, nem biztosítja azt a védelmi szintet (100.000 megtévedt fogyasztó), amit a teljes tilalom biztosít (nulla megtévedt fogyasztó), ugyanakkor lényegesen kisebb mértékben korlátozza a kereskedelmet (lehetővé tesz 10 milliós európai kereskedelmet, szemben a teljes tilalom által eredményezett nulla kereskedelemmel).

²⁰ Lásd *CTS Corp. v. Dynamics Corp. of America*, 481 U.S. 69, 87 (1987)

Összemérés esetén a bíróságnak azt kell eldöntenie, hogy vajon 10 millió eurónyi kereskedelem többet vagy kevesebbet nyom-e a latba, mint 100.000 megtevényt fogyasztó, illetve azok esetleges egészségkárosodása. Ennek a kérdésnek a megválaszolása értékítéletet követel meg a bíróságtól. Ezzel szemben a kevésbé korlátozó alternatíva vizsgálatán alapuló megközelítés szerint (WTO-jog) a WTO-s vitarendező testület azt vizsgálja, hogy van-e olyan kevésbé kereskedelemkorlátozó alternatíva (címkézés), amely ugyanazt (vagy lényegében ugyanazt) a védelmi szintet képes biztosítani, mint a teljes tilalom, tekintetbe véve, hogy az egyik 100%-os, míg a másik 90%-os eredményességgel rendelkezik.

12.3.2. ÉRTÉKSTANDARDOK

Bár első látásra úgy tűnhet, hogy az **alapjogok (emberi jogok)** nem különösebben relevánsak a szabad kereskedelem szempontjából, (és nincs nemzetközi törekvés a globális értékek védelmét biztosító rezsim létrehozatalára),²¹ az államok megtapasztalták, hogy az alapjogoknak igenis van gazdasági jelentősége, mivel azok befolyásolják a költségeket és a belföldi termelők versenyhátrányt szenvednek, ha a külföldiekénél magasabb szintű elvárásoknak kell megfeleljenek. Nem meglepő, hogy például a munkaügyi-²² és a környezetvédelmi standardok a világkereskedelem központi kérdéseivé váltak.²³ A jogállamiság, a transzparencia és a tisztességes eljárás²⁴ is hasonló okokból váltak fontos kérdésekké: a nemzetközi (államközi) viták tárgyai elsősorban a nemzeti szabályok és a látható kormányzati aktusok, a szabadkereskedelmi szabályozás radarja csak nehezen tudja érzékelni a rejtett diszkriminációt, és a bírósági eljárások kormányzati befolyásolását.²⁵

Természetesen, **nincs új a nap alatt**, a szabad kereskedelem előretörése csak egy új jelenséget hozott a fényre. Pl.: az Európai Gazdasági Közösség megalapításakor az alapító atyák alapelveként rögzítették a férfiak és a nők közötti egyenlő elbánást. Ez a szabály nem tűnt a gazdasági ihletésű alapító szerződésbe illőnek, mivel inkább alapjogi jellegű. Ha azonban közelebbről szemügyre vesszük ezen alapvető jelentőségű EU-s szabály elfogadásának körülményeit, akkor látjuk, hogy ezen rendelkezés elfogadásához Franciaország ragaszkodott, még hozzá tisztán gazdasági okokból: a francia jog szerves részét képezte az egyenlő munkabér elve, és Franciaország attól tartott, hogy vállalkozásai versenyhátrányt fognak szenvedni, ha más tagállamok megengedik a saját vállalkozásaiknak, hogy a nőknek alacsonyabb munkabért fizessenek.

Az alapjogokat védő kereskedelempolitika nemcsak a tárgyalási szakaszban jelenik meg (amikor kereskedelmi kedvezményeket az alapjogok védelméhez kötnek), hanem a **kereskedelempolitika indokolása során is**. A WTO-jogban a tagállamok nemcsak a termék jellemzői, hanem az annak előállításához használt eljárás alapján is korlátozhatják a kereskedelmet, még akkor is, ha ez az eljárás nem volt kihatással a termék jellemzőire. Bár ezek az ügyek az állatok életének védelme összefüggésében merültek fel,²⁶ könnyen kivetíthetők más értékekre: ez a gyakorlat kinyitja a kaput a helyi értékek területén kívüli számonkérésére.

²¹ Lásd AARONSON–ZIMMERMAN 2006, 998. o.

²² Lásd ALSTON 2004, 457. o.

²³ Lásd European Parliament, Resolution of 25 November 2010 on Human Rights and Social and Environmental Standards in International Trade Agreements, (2009) 2009/2219(INI), 15(a).

²⁴ WOLFE 2003, 157. o.

²⁵ SALLY 2007, 8. o.

²⁶ United States – Import Prohibition of Certain Shrimp and Shrimp Products, WTO Doc WT/DB58/AB/R; Dispute Settlement Panel Report On United States Restrictions On Imports of Tuna, 30 I.L.M. 1594, 1599 (1991).

Az **első beruházásvédelmi egyezményt** 1959-ben kötötte egymással Németország és Pakisztán. Ennek az volt a célja, hogy bizonyos alkotmányos követelményeket (pl. államosítás korlátozása, kártalanítás fizetésének kötelezettsége kisajátítás esetén, jogszerű elvárások védelme) nemzetközi kötelezettségek szintjére emeljen, ezáltal garantálva azokat. Ennek megfelelően, az első kétoldalú beruházásvédelmi megállapodások fejlett és fejlődő államok között jöttek létre, és az utóbbi jogrendszerének hiányosságaival kapcsolatos aggodalmak hívták életre őket. Ugyanakkor, az ezen egyezményekből eredő kötelezettségek, szívélyességi okokból, mindkét felet kötelezték, azaz viszonyosak voltak. Ezen egyezmények célja azonban nem az volt, hogy a nyugati demokráciák alkotmányos hagyományainál magasabb szintű, vagy bármilyen szempontból más beruházásvédelmi standardokat fektessenek le. A cél az volt, hogy a vonatkozó alkotmányos jogokat és elveket átalakítsák nemzetközi jogi garanciákká, kétoldalú (bilaterális) egyezmények formájában, hogy ezeket a jogokat ne lehessen egyoldalúan hatálytalanítani.

Minden törekvés ellenére, a beruházásvédelmi standardok tekintetében sosem jött létre globális egyezmény, és főleg nem egységesítették ezeket. Említésre méltó, hogy habár az áruk, szolgáltatások és a tudás (szellemi tulajdon) szabályozásra kerül a Kereskedelmi Világszervezet (WTO) keretében, a beruházásokkal kapcsolatos kérdések szinte teljes mértékben kimaradtak ebből a rendszerből (kivételt képeznek ez alól a TRIMs viszonylag kis jelentőséggel bíró rendelkezései).

Komoly változást az hozott, amikor a fejlett demokráciák egymás között is elkezdtek kétoldalú beruházásvédelmi egyezményeket kötni. Napjainkban, a beruházásvédelem kérdése az újgenerációs szabadkereskedelmi egyezmények szerves részévé vált, mely egyezmények egy részét a fejlett demokráciák egymás között kötik (pl. Kanada, Európai Unió, Egyesült Államok). Ezzel a folyamattal a garanciális funkció háttérbe szorul, és a beruházásvédelmi jog **elveszíti eredeti funkcióját, amiért létrehozták.**

Bár a beruházás-védelem, legalábbis az anyagi jogi szabályokat illetően, alapvetően mindig is bilaterális maradt és soha nem volt reális esélye egy multilaterális rendszer kialakulásának, félévszázados története során kétoldalú beruházásvédelmi megállapodások labirintusát hozta létre és a **nemzetközi beruházásvédelem** önálló életre kelt: már nem a nemzeti alkotmányos követelmények hasonmásaként, hanem egy önálló párhuzamos rendszerként kezdett el viselkedni. Emellett, az állam és a beruházó közötti választottbíráskodás ízig-vérig közjogi kérdéseket tett egy olyan vitarendezési eljárás tárgyává, amelyet tisztán kereskedelmi jogviták rendezésére találtak ki, és így – titkosságára, átláthatatlanságára és *ad hoc* jellegére tekintettel, híján van a demokratikus legitimitásnak.²⁷ Ezt a folyamatot tetőzték be az újgenerációs szabadkereskedelmi egyezmények, amelyeket sokszor kritizálnak arra hivatkozással, hogy fejlett demokráciák közötti viszonylatban túlságon képlékeny standardokat állapítanak meg, és az általuk alkalmazott vitarendezési mechanizmusnak nincs demokratikus legitimitációja.

A bizonytalanság legfőbb forrásai a beruházásvédelmi egyezmények **„bánásmóddal” kapcsolatos rendelkezései** (méltányos bánásmód, biztonság és védelem, a diszkrimináció tilalma, nemzeti bánásmód). Ezen elvek meghatározatlan jogi fogalmak köré csoportosulnak, a választottbíráóságoknak pedig rendkívül nagy hatáskört biztosítanak arra, hogy a közérdekből hozott nemzeti politikai döntéseket, közigazgatási és bírósági eljárásokat felülvizsgálják. A méltányos bánásmód követelményéből levezetett jogszerű elvárások elve hatalommegosztási problémákat is felvet: az államot felelősségre vonhatják a végrehajtó hatalom által tett olyan ígérek megszegéséért, amelyek valójában a törvényhozó hatalom hatáskörébe tartoznak.

²⁷ Vö. WEILER 2014, 963. o.

Az említett folyamatokat az **újgenerációs szabadkereskedelmi egyezmények tetőzték be**, amelyek állandó elemként kezelik a beruházásvédelmi választottbíráskodást.

12.3.4. SZABVÁNYOK ÉS SZABÁLYOZÓI EGYÜTTMŰKÖDÉS

Napjainkban a **kereskedelem legjelentősebb akadályait** nem a hagyományos kereskedelemkorlátozások, hanem a **szabályozási eltérések** képezik, amelyek eltérő műszaki, egészségügyi, fogyasztóvédelmi, környezetvédelmi stb. szabványokat állapítanak meg. Bár általánosan elfogadott, hogy a diszkriminatív intézkedések tiltottak, a hátrányos megkülönböztetést nem tartalmazó intézkedések státusza kétséges. A toleráns megközelítés megnyitja az utat a rejtett protekcionizmus előtt, míg az állami szabályozási mozgásteret jobban korlátozó megközelítés együtt jár annak kockázatával, hogy a szabad kereskedelem maga alá gyűri a helyi szabályozási szempontokat. Az újgenerációs szabadkereskedelmi egyezmények a **szabályozói együttműködés** mellett törnek lándzsát, ami azonban érzékeny demokratikus legitimitációs kérdéseket vet fel.²⁸

Az EU-jogban a nem diszkriminatív intézkedések is tiltottak, amennyiben azok a kereskedelmet korlátozzák, míg az ausztrál belső piac szabályozása a protekcionista intézkedések tilalmára épül, és itt többnyire a diszkriminatív intézkedések minősülnek protekcionista (a diszkrimináció lehet kifejezett vagy tényleges). Az Egyesült Államok alvó kereskedelmi klauzúla („*dormant commerce clause*”) alapján kialakult joggyakorlat alapján a bírósági kontroll hálóján alapvetően a diszkriminatív intézkedések akadnak fenn, noha az államközi kereskedelemre hátrányos intézkedések is tiltottak lehetnek, amennyiben a helyi közérdekhez képest egyértelműen túlzott mértékben korlátozzák az államközi kereskedelmet. A WTO-jog alapvetően a diszkriminatív állami intézkedéseket tiltja és a nem diszkriminatív intézkedések tilalma korlátozott. A fentiekben írtaknak megfelelően, a toleráns megközelítés megnyitja az utat a rejtett protekcionizmus számára és fenntarthatja a gazdasági övezet nemzeti határok szerinti megosztását, míg a túlzottan beavatkozó megközelítés aláveti a szabad kereskedelemnek a helyi közérdeket és legitimitációs problémákat vet fel. Mindegyik megközelítésnek megvannak a maga előnyei és hátrányai, és arra utalnak, hogy a leghatásosabb megoldás a szabályozói együttműködés. Vannak olyan szabályozási eltérések, amelyeket komoly közpolitikai eltérések indokolnak (pl. GMO-k, hormonkezelt marhahús), a szabványok közötti különbségek egy jelentős része mögött azonban nincsenek ilyen kényszerítő körülmények, hanem azok egyszerűen az eltérő szokásokkal és a véletlenszerűséggel magyarázhatók (mint pl. a sárhányó mérete, formája vagy a gépkocsik irányjelzőjének a színe).

12.3.5. SZABÁLYOZÓI SZUVERENITÁS ÉS PROTEKCIONIZMUS

Az állam mérlegelési jogának célja, hogy megőrizze az állam szabályozói autonómiáját és a szabadkereskedelmi rendszer legitimitását, tekintettel arra, hogy a szabad kereskedelem túlzott előmozdítása elnyomhatja a helyi legitím szabályozási megfontolásokat. Bár az államoknak van egy bizonyos mozgásterük a helyi értékek védelmezésére, **ez egyben a rejtett protekcionizmusra is lehetőséget ad**, mivel a nemzeti szabályozói döntéshozatalt gyakran átítatják a nacionalista és a protekcionista érdekek. Noha ennek a mozgástérnek az a célja, hogy az államok hatékonyan tudják megvédeni a közérdeket és a helyi értékeket, ez a piacvédelem kockázatát is implikálja. A jóhiszemű mérlegelés leple alatt ugyanis nacionalista érzelmek és protekcionista kereskedelmi érdekek juthatnak érvényre, és így a széles mérlegelési jogkör növeli ezeknek a diszfunkciónak a lehetőségét.

²⁸ A pénzügyi szolgáltatásokat illetően lásd BICKEL 2015, 557. o.

Míg némely szerző amellet érvel, hogy csak azok az állami intézkedések kizárása indokolt, amelyek mögött protekcionista szándékok húzódnak meg,²⁹ továbbra is fennáll a kérdés, hogy miként leplezzük le a rejtett protekcionizmust? A probléma egyik oka, hogy az állami intézkedések elfogadásának háttere gyakran a „baptista-szeszcsempész” koalícióra hasonlít: mindketten támogatják az alkoholtilalmat, az előbbi erkölcsi, az utóbbi üzleti okokból (ha a tilalom megszűnne, ez megfosztaná a szeszcsempészt az üzletétől). Példának okáért, ha egy ország blokkolja a rákok behozatalát, mivel az azok kifogására használt technika veszélyes a tengeri teknősök számára, ezt mind az állatvédők, mind a halászati vállalkozások támogathatják. Az utóbbiak érthető módon kevésbé aggódnak a tengeri élőlények életéért, és inkább érdekli őket a saját nyereségük és helyi piacuk.³⁰

A „baptista-szeszcsempész” koalíció

Az állami intézkedések elfogadásának háttere gyakran a „baptista-szeszcsempész” koalícióra hasonlít: mindketten támogatják az alkoholtilalmat, az előbbi erkölcsi, az utóbbi üzleti okokból (ha a tilalom megszűnne, ez megfosztaná a szeszcsempészt az üzletétől).

²⁹ REGAN 1986, 1091. o.

³⁰ Lásd pl. United States – Import Prohibition of Certain Shrimp and Shrimp Products, WTO Doc WT/DB58/AB/R; Dispute Settlement Panel Report On United States Restrictions On Imports of Tuna, 30 I.L.M. 1594, 1599 (1991).

ELLENŐRZŐ KÉRDÉSEK

1. Mikor kezdődött a világkereskedelem jelenkori korszaka?
2. Használhatnak az államok mennyiségi korlátozásokat?
3. Mit jelentenek az ún. kötött vámtételek („*bound tariffs*”) és milyen jelentőségük van a világkereskedelemben?
4. Miben rejlik az újgenerációs szabadkereskedelmi megállapodások újszerűsége?
5. Milyen értékstandardokat tartalmaznak az újgenerációs szabadkereskedelmi megállapodások?
6. Mi a lényege a beruházásvédelmi szabályoknak?
7. Miért fontos a nemzetközi együttműködés a szabványok területén?
8. Milyen viszonyban van egymással a szabályozói szuverenitás és a protekcionizmus?
9. Mit jelent a „baptista-szeszcsempész” koalíció a nemzetközi gazdasági kapcsolatokban?

AJÁNLOTT IRODALOM

- BOURGEOIS, Jacques – DAWAR, Kamala – EVENETT, Simon J.: A comparative analysis of selected provisions in free trade agreements (2007) <http://www.kamaladawar.com/userfiles/file/downloads/A%20Comparative%20Analysis%20of%20Selected%20FTAs.pdf>.
- HRING, Lothar: De Facto Discrimination in World Trade Law National and Most-Favoured-Nation Treatment – or Equal Treatment? In: Journal of World Trade, 2012. 36. évf. 5. sz. 921. o.
- SØRENSEN, Karsten Engsig: Removing non-discriminatory barriers to trade in the EU and the WTO: Can one system benefit from the experiences of the other? Conference: Globalization: Strategies and Effects (2011) [http://pure.au.dk/portal/en/activities/removing-nondiscriminatory-barriers-to-trade-in-the-eu-and-the-wto\(74593c79-573a-4641-a3ac-f6f7b1e81759\).html](http://pure.au.dk/portal/en/activities/removing-nondiscriminatory-barriers-to-trade-in-the-eu-and-the-wto(74593c79-573a-4641-a3ac-f6f7b1e81759).html).
- KELSEY, Jane: New-generation free trade agreements threaten progressive tobacco and alcohol policies. In: Addiction, 2012. 107. évf. 10. sz. 1719. o.
- KELSEY, Jane: No Ordinary Deal: Unmasking the Trans-Pacific Partnership Free Trade Agreement. Bridget Williams Books with the New Zealand Law Foundation, 2010.
- MÁDL Ferenc – VÉKÁS Lajos: Nemzetközi magánjog és nemzetközi gazdasági kapcsolatok joga. ELTE Eötvös, Budapest, 2015.
- NAGY Csongor István: Central European Perspectives on Investor-State Arbitration: Practical Experiences and Theoretical Concerns. In: Second Thoughts: Investor State Arbitration between Developed Democracies. Szerk.: Armand de Mestral. McGill-Queen’s Press, 2017. 309-332. o.
- NAGY Csongor István: Free Trade, Public Interest and Reality: New Generation Free Trade Agreements and National Regulatory Sovereignty. In: Czech Yearbook of International Law, IX. évf. 2018. 197-216. o.
- NAGY Csongor István: Hungarian Cases Before ICSID Tribunals: The Hungarian Experience with Investment Arbitration. In: Hungarian Journal of Legal Studies, 2017, 58. évf. 3. sz. 291-310. o.
- NAGY Csongor István: The Lesson of a Short-Lived Mutiny: The Rise and Fall of Hungary’s Controversial Arbitration Regime in Cases Involving National Assets. In: The American Review of International Arbitration, 2016, 27. évf. 2. sz. 239-246. o.

- NAGY Csongor István – ZOLTÁN Víg (szerk.): *Missed and New Opportunities in World Trade*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 2017. (Szintén megjelent a *Hungarian Journal of Legal Studies* különszámaként, 2017, 58. évf. 3. sz.)
- ALSTON, Phillip: “Core labour standards” and the transformation of the international labour rights regime. In: *European Journal of International Law*, 2004. 15. évf. 3. sz. 457. o.
- SALLY, Razeen: *Looking East: The European Union’s new FTA negotiations in Asia*, Jan Tumlir Policy Essays (2007) <http://www.ecipe.org/app/uploads/2014/12/looking-east-the-european-union2019s-new-trade-negotiations-in-asia-1.pdf>.
- WOLFE, Robert: Regulatory transparency, developing countries and the WTO. In: *World Trade Review*, 2003. 2. évf. 2. sz. 157. o.
- VIG Zoltán: Szabadkereskedelem és környezetvédelem: a WTO Vitarendezési Testületének gyakorlata, In: *Állam és magánjog: Törekvések és eredmények az Európai Unió joga, a nemzetközi magánjog, polgári jog és polgári eljárásjog keresztmetszetében*. Szerk.: Csehi Zoltán – Raffai Katalin. Pázmány Press; PPKE JÁK, Budapest, 2014. 427-438. o.
- VIG Zoltán – DOKLESTIĆ Slobodan: Requirements of Lawful Taking of Foreign Property in International Law. Pólay Elemér Alapítvány, Szegedi Tudományegyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, Szeged, 135. o.
- VIG Zoltán – GAJINOV, Tamara: The development of compensation theories in international expropriation law. In: *Hungarian Journal of Legal Studies*, 2016. 57. évf. 4. sz. 447-461. o.
- VÖRÖS Imre: *A nemzetközi gazdasági kapcsolatok joga*. Krim Bt, Budapest, 2015.